

Met het oog op de kennisbasis

Het boek 'Kunst Meester!' helpt Pabo-studenten hun weg te vinden in het vak beeldend op de basisschool. 'Kunst Meester!' wil uitgaan van de eigenheid van het kind in de leerling. 'Kunst Meester!' gaat over beeldend onderwijs aan leerlingen op de basisschool; kinderen die leren kunst te genieten, kunst te waarderen, kunst te ervaren, kunst te voelen door vooral ook te doen, actief te verbeelden. Op deze manier leren kinderen op hun eigen specifieke manier binnen hun eigen ontwikkeling kunst te begrijpen.

In ons boek doen we een beroep op vakmanschap van de leerkracht. Niet de leerkracht/docent staat centraal maar de leerling waar we het uiteindelijk voor doen. En juist die vakkundige leerkracht maakt het verschil.

Het uitgangspunt van 'Kunst Meester!' is de leerling op de basisschool; het kind in zijn ontwikkeling, met zijn onderwijsbehoeften, met zijn eigen manier van in de wereld staan. Leerkrachten sluiten aan bij het niveau van dat basisschoolkind; zij doen het goede ook in de ogen van de leerling.

'Het belang van het vak', beschreven op pagina 57 Van het boekje 'Een goede basis, Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo' HBO raad, vereniging van hogescholen Den Haag (advies Heim Meijerink) onderschrijven de auteurs van 'Kunst Meester!' helemaal (zie kader). Het was ook hun uitgangspunt, het was de start van schrijven.

Juist deze beschrijving van 'het belang van het vak' is voor de auteurs van 'Kunst Meester!' richtinggevend geweest. De ontwikkeling, de onderwijsbehoefte, de vraag en de manier waarop de leerling op de basisschool benaderd wordt, is het uitgangspunt.

Belang van het vak

Beeldend onderwijs ontwikkelt het visueel verbeeldend vermogen door kinderen aan te spreken op hun ervaringen van de werkelijkheid en ze vervolgens te leren die ervaringen te visualiseren. Wij denken in talige concepten van de werkelijkheid, maar onder die talige, denkende bewustzijnslaag is er een ervaringsgebied dat grote invloed heeft op ons handelen. Kunstervaring en kunstactiviteit werken grotendeels via het ervarende systeem en via het lichaam (*embodied knowledge*). Beeldend onderwijs ontwikkelt bij kinderen deze gevoelsmatige, intuïtieve, niet cognitieve kant van hun persoon door op gestructureerde wijze die subjectieve ervaringen te visualiseren.

Wij leven in een beeldcultuur. Beelden wekken een overvloed aan gedachten en emoties bij ons op. Uit onderzoek blijkt dat mensen hun werkelijkheid interpreteren door een keten te maken van eerder opgeslagen ervaringen. In minder dan een seconde vormen zich mentale concepten en gedachteconstructies (*frames*). Ieder individu leert de cognitieve modellen van zijn cultuur, net als grammatica, zonder twijfel en zonder moeite. Beelden, beeldtaal en beeldcultuur vormen bij uitstek de uitingvorm van de cognitieve modellen van onze samenleving. De beeldcultuur behoort tot het kennisgebied van beeldend onderwijs en daarom levert dit onderwijs, tekenen en handvaardigheid, een unieke bijdrage aan de ontwikkeling van de cognitieve modellen bij kinderen.

Blz. 57. Meijerink Heim. (2012) 'een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo' HBO raad, vereniging van hogescholen Den Haag.

Het 'cirkelmodel' met de productcomponenten 'betekenis', 'vorm en materiaal' en procescomponenten 'beschouwen', onderzoeken' en 'werkwijze' zijn ook voor de auteurs van 'Kunst Meester!' de bouwstenen van mooie en goede en verantwoorde beeldende lessen. In deze volgen wij Onna (2008).

(Blz. 57. Meijerink Heim. (2012) 'een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo' HBO raad, vereniging van hogescholen Den Haag.)

De auteurs van 'Kunst Meester!' gaan uit van de ontwikkeling van de leerlingen op de basisschool; daarmee is het *denken/ordenen in 'beeldaspecten'* niet richtinggevend maar ondergeschikt. Hier verschillen de auteurs van 'Kunst Meester!' van mening met de auteurs van de kennisbasis. In de opinie van de auteurs van 'Kunst Meester!' gaat het **op de basisschool** om beleven, ervaren, waarderen van kunst en 'verbeelden'. Het gaat om de liefde voor kunst. Het gaat om waarderen en betekenis te geven, het gaat er om, dat wat 'mooi' is te ervaren, te vullen met betekenissen en te verbinden met de samenleving. 'Mooi' is gerelateerd aan ontwikkelingsniveaus en wat als 'mooi' op de basisschool ervaren wordt is dus wisselend per bouw. Alle leerkrachten in het basisonderwijs voelen aan dat kleuters anders kijken naar kunst (en dus hun eigen werk) dan kinderen van de bovenbouw. 'Kunst Meester!' geeft mogelijkheden om vanuit dit startpunt met kinderen te werken. Een startpunt dat in het verlengde ligt van wat in de kennisbasis (het belang van het vak) beschreven is.

De auteurs van de kennisbasis richten zich in de ogen van de auteurs van 'Kunst Meester!' in de uitwerking van de kerndoelen en daarmee terug te lezen in de kennisbasis, te veel op de formele aspecten; 'de beeldaspecten'. De auteurs van 'Kunst Meester!' beschrijven uitgebreid waarom de keuze voor de formele aspecten geen handige is voor leerlingen op de basisschool. Voor leerlingen in het voortgezet onderwijs lijken de beeldaspecten ideaal; denken in beeldaspecten is een ander (hoger) niveau van denken en duidelijk meer geschikt voor deze leerlingen.

Daarmee zijn de 'tussendoelen en leerlijnen' (TULE) beeldend volgens de auteurs van 'Kunst Meester!' ook te veel te gericht op de beeldaspecten (en op materialen en technieken). Materialen en technieken worden niet in de huidige kerndoelen genoemd, het is toentertijd waarschijnlijk een keuze geweest van de opstellers van de TULE. 'Kunst Meester!' heeft de drie kerndoelen als basis genomen. De TULE zouden volgens de auteurs van 'Kunst Meester!' veel meer afgestemd moeten worden op de drie kerndoelen. 'Kunst Meester!' geeft de eerste aanzetten: Zo krijgen leergangen voor de basisschool voor 'verbeelden', 'beschouwen' en 'kennismaken met cultureel erfgoed en kunst' al enige vorm.

Betekenis

De betekenis van een beeld wordt bepaald door zowel de maker als de gebruiker, maar wordt vooral ingekleurd door de culturele omgeving waarin het gemaakt is en waarin er naar gekeken wordt. Beeldend onderwijs helpt kinderen om te gaan met de beeldcultuur door betekenissen en functies van beelden aan de orde te stellen. Rond de betekenis van beelden onderscheiden we twee benaderingen (De Visser, 1989): de morfologie van het beeld (wat er direct te zien is) en de iconografie van het beeld (de achtergronden, regels en symboliek zijn nodig voor het juiste begrip).

Meijerink Heim. (2012) 'een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo' HBO raad, vereniging van hogescholen Den Haag

Kerndoel 54

De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging gebruiken om gevoelens en ervaringen mee uit te drukken om er mee te communiceren

Kerndoel 55

De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren

Kerndoel 56

De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

In de praktijk van de basisschool lijkt een zekere gerichtheid aanwezig te zijn op technieken aanleren en materiaalbeheersing. Die gerichtheid is onder meer historisch te verklaren. Het leren beheersen van techniek en het juist toepassen van materialen staat echter niet expliciet in de huidige kerndoelen.

Het materiaal technische is daarom volgens de auteurs van 'Kunst Meester!' nooit het uitgangspunt van de beeldende les. Het gaat er op de basisschool om dat leerlingen ontdekken, verwonderen, inleven en zo de mogelijkheden en het plezier beleven van het verbeelden (afgeleid van de drie kerndoelen: verbeelden, kennismaken en reflecteren).

Hiermee is niet gezegd dat technieken niet aangeboden en geleerd moeten worden.

Er moet een reden zijn om een techniek aan te leren; een reden die vanuit de behoefte van verbeelden vanuit basisschoolleerling komt. Zeker in de bovenbouw van de basisschool is er een noodzaak voelbaar. In het lesschema van de auteurs van 'Kunst Meester!' is er dan ook gewoon ruimte om technieken aan te leren; de technische instructie. Een instructie die geborgd is in een grote betekenisvolle context.

'Beschouwen' en 'reflecteren' van en op eigen en andermans werk vinden de auteurs van 'Kunst Meester!' net als de opstellers van de kennisbasis van groot belang. Het klopt dat kunst inspireert, dat er impulsen komen. Reflecteren is een metacognitieve vaardigheid en is dus niet vanzelf sprekend bij kinderen van de basisschool. Kinderen zullen deze vaardigheid zich eigen moeten maken. Deze eigenschap zal op verschillende niveaus dienen te gebeuren binnen de basisschool. Kleuters kijken nu eenmaal anders naar kunst en eigen werk dan leerlingen van de bovenbouw.

Beschouwen

Beschouwing van kunst en vormgeving maakt deel uit van beeldend onderwijs en is een belangrijke bron van informatie en inspiratie. Tijdens beschouwen onderzoek je de visuele informatie. Het is een proces van ervaren, interpreteren en analyseren. Beschouwen van eigen werk en andermans werk kan de maker een impuls geven een nieuw proces te beginnen
blz 58 Meijerink Heim. (2012) 'een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo' HBO raad, vereniging van hogescholen Den Haag

In de kennisbasis staan de verschillende ontwikkelingsfases beschreven. De auteurs hebben naast Piaget (genoemd in de beschrijving van de kennisbasis), het onderzoek van Michel Parsons als uitgangspunt genomen. Parsons sluit volgens de auteurs van 'Kunst Meester!' naadloos aan bij de kerndoelen, het 'belang van het vak' (beschreven in de kennisbasis) en de pedagogische opvattingen van de auteurs van 'Kunst Meester!'. Parsons denken omvat Piaget.

Parsons gaat ervan uit dat er verschillende leerprocessen tegelijk plaats vinden tijdens de esthetische ontwikkeling. Hij gaat er van uit dat bijvoorbeeld kunst ervaren, plezier hebben, analyseren, onderzoeken, experimenteren, associëren, zelfreflectie, waardering, kunstgeschiedenis, kunstfilosofie, kunstgeschiedenis, interpretatie, 'als vanzelf' meegenomen worden. Hij richt zich dus op de hele ontwikkeling en niet alleen op een facet. Hij noemt het 'esthetisch cognitief' omdat hij de esthetische ervaring beschouwt als de manier van denken over zichzelf en de wereld: de manier waarop de mens zichzelf en de wereld begrijpt.

- Parsons M. en H. Blocker (1993) *'Aesthetics and Education'* University of Illinois Press.
- Parsons, Michael J. (1987) *How we understand art: a cognitive development account of aesthetic experience.* Cambridge university press. Cambridge.

2.2 De student is in staat om op schoolniveau de inhoud voor beeldend onderwijs te ordenen in leerlijnen van onderbouw naar bovenbouw en daarbij het 'cirkelmodel' te hanteren in relatie met Tussendoelen en Leerlijnen.

In de beschrijving van het 'Kerndeel' van de kennisbasis worden vier onderdelen op Pabostudent-niveau onderscheiden. De auteurs van 'Kunst Meester!' onderschrijven deze vier ook zonder meer. Alle onderdelen komen aanwijsbaar in 'Kunst Meester!' aan de orde: soms expliciet, soms impliciet.

In het profieldeel is volgens de auteurs van 'Kunst Meester!' in ieder geval een nuancering aan te brengen. In 2.2 (blz 61) is een keuze gemaakt door de auteurs van de kennisbasis voor het 'cirkelmodel' (van Onna). In het model is een rol weggelegd voor de 'beeldaspecten'. Die beeldaspecten zijn volgens de auteurs van 'Kunst Meester!' van ondergeschikt belang voor kinderen op de basisschool; het gaat in hun ogen op de basisschool om beleving, ervaring. Genieten, in de huid kruipen, ervaren... etc., zoals hierboven beschreven.

3.2 De student kan vragen en ideeën van leerlingen relateren aan keuzemogelijkheden in het beeldend proces en aan de hanteringwijze van beeldaspecten en materialen en kan daarbij anticiperen op respectievelijk leer- en ondersteuningsbehoeften in de verschillende leeftijds-categorieën;

Samenvattend

De auteurs van 'Kunst Meester!' willen de kunstvakken breder en dieper integreren in het onderwijs aan kinderen. 'Kunst Meester!' gaat uit van het 'het kind in de leerling'. 'Kunst Meester!' omvat daarom naast alle aspecten die zijn beschreven in de kennisbasis een koppeling naar de totale, esthetische cognitieve ontwikkeling van kinderen. Zo verbindt 'Kunst Meester!' pedagogisch, onderwijskundig en filosofisch denken aan de kunstvakken in de basisschool.